

POŻEGNANIE

PROFESOR LUDWIKA RYCHLEWSKA
(1917–2010)

Profesor Ludwika Rychlewska zmarła 2 września 2010 roku. Odeszła uczona międzynarodowej sławy, której wiedza, dokonania oraz działalność naukowa i dydaktyczna pozostaje niezwykle cenna i zasługuje na przypomnienie.

Dnia 6 maja 1996 roku w Auli Leopoldyńskiej z udziałem JM Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego Romana Dudy oraz wielu gości miało miejsce niecodzienne wydarzenie: uroczyste upamiętnienie wręczenia pierwszych dyplomów Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu sprzed 50 lat. Wtedy — wydany z datą 13 czerwca 1946 roku — dyplom magistra filozofii nr 2 otrzymała Ludwika Rychlewska. Dyplom ten potwierdzał złożenie egzaminu magisterskiego przed komisją, w której skład wchodził prof. Jerzy Kowalski i prof. Jerzy Manteuffel, dawniej pracownicy Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Wcześniej, w 1944 roku, Profesor Rychlewska zdała egzaminy kończące studia filologii klasycznej na Uniwersytecie Iwana Franki, nazywała je „derżawnyj ispyt”, które, mimo tej nazwy, przeprowadzano w języku łacińskim, a nie ukraińskim. Pod opieką wspomnianego prof. Jerzego Kowalskiego przygotowywała pracę magisterską zatytułowaną *In Anonymum Hermogenis Statuum interpretem cum Nilo collatum observationes criticae*, która podzielona na dwie części ukazała się w pierwszych powojennych numerach czasopisma EOS¹ i przyczyniła się do nowego wydania traktatu retorycznego Hermogenesa *De statibus* w 1947 roku².

We Wrocławiu Profesor Ludwika Rychlewska ukończyła studia filologii klasycznej, które, jako absolwentka Państwowego Gimnazjum Królowej Jadwigi, rozpoczęła w 1936 roku na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, przemianowanym w latach 1939–1942 i 1944–1945 na Uniwersytet Iwana Franki, i kontynuowała je w ramach tajnego nauczania u profesorów, których wymienia jako swoich mistrzów: Jerzego Kowalskiego, Jerzego Manteuffla oraz Ryszarda Ganszyńca. W czasie wojny prowadziła także tajne nauczanie języka łacińskiego.

¹ Część I: EOS XLI, 1 (1940–1946), s. 173–184; Część II: EOS XLII, 1 (1947–1948), s. 195–211. Wcześniejszy, 40. numer czasopisma, pochodzi z 1939 roku.

² Dokonał tego prof. Jerzy Kowalski.

Życie naukowe Profesor Ludwika Rychlewskiej związane było od 1945 roku z Uniwersytetem Wrocławskim. Wtedy przybyła do Wrocławia i wraz z kilkoma innymi pionierami urządziła pomieszczenia filologii klasycznej przy ulicy Szewskiej 49 oraz porządkowała i uzupełniała ponemiecki księgozbiór. Przez wiele lat pracy w Instytucie Filologii Klasycznej i Kultury Antycznej Uniwersytetu Wrocławskiego, otrzymała wszystkie stopnie i tytuły naukowe: magistra (1946), doktora filozofii (1951), doktora habilitowanego (1961), profesora nadzwyczajnego (1972) oraz profesora zwyczajnego (1983). Nie przerwała pracy naukowej także po przejściu na emeryturę w 1987 roku.

Zainteresowania badawcze Profesor Ludwika Rychlewskiej dotyczyły przede wszystkim literatury antycznej, zwłaszcza zachowanej fragmentarycznie, w której szczególne miejsce zajmowały epos oraz tragedia i komedia.

Badania nad dziełem leksykografa Noniusza *De compendiosa doctrina*, uzupełniające wyniki badań światowych uczonych (między innymi Wallace'a Martina Lindsaya) stanowiły podstawę do przyznania jej tytułu doktora filozofii w 1951 roku. Dysertacja *Quaestiones Nonianae* została wkrótce opublikowana w serii *Tragica II* („Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Seria A” 54, 1954, s. 105–132). Uroczyste odnowienie doktoratu po 50 latach odbyło się 26 czerwca 2001 roku w Auli Leopoldyńskiej Uniwersytetu Wrocławskiego.

W następnych latach ów autor — Noniusz — także pozostawał w kręgu zainteresowań Uczzonej. Poświęcono mu kolejne artykuły *De Lucretii exemplari a Nonio Marcello adhibito*³, *De Nonii comoediarum Naevianarum notitia*⁴, a także w genewskich „Studi Noniani” z 1983 roku pracę zatytułowaną *De Titinii memoria apud Nonium servata*.

Owoce zainteresowań literaturą rzymską zachowaną fragmentarycznie był także artykuł mówiący o tragedii *Iphigenia* Kwintusa Enniusza, która, jak udowodniła badaczka, była źródłem rzymskiej wersji mitu zawartej w poemacie *De rerum natura* Lukrecjusza (I 62–101)⁵.

Poważną część dorobku naukowego Pani Profesor dotyczy innego autora rzymskiej komedii zachowanej fragmentarycznie, a mianowicie Turpiliusza

Jako pierwszy ukazał się artykuł zatytułowany *Turpiliusz i jego komedie*, który był publikacją referatu wygłoszonego 21 września 1958 roku na posiedzeniu Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN⁶, następnie dwa inne artykuły także poświęcone były temu twórcy komedii rzymskiej⁷.

Ukoronowaniem zainteresowań Profesor Ludwika Rychlewskiej było wydanie krytyczne fragmentów komedii Turpiliusza wraz ze *Wstępem* i bogatym komentarzem: *Turpilius comici fragmenta edidit, commentario critico et exegetico instruxit*,

³ EOS LIV 2, 1964, s. 263–283.

⁴ EOS LVII 2, 1967/68, s. 203–210.

⁵ *De Ennii Iphigenia*, EOS XLIX, 1958, s. 71–81.

⁶ „Sprawozdania z Prac Naukowych Wydziału Nauk Społecznych PAN” 1960, s. 38–40.

⁷ *Turpiliana*, EOS LI 1, 1961, s. 85–88 oraz *O Turpiliuszu słów kilka*, „Meander” XIII, 1963, s. 375–391.

quaestiones Turpilianas praemisit Ludovica Rychlewska, Wratislaviae 1962 („Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Seria A”, s. 1–108). Praca ta uzyskała wiele pochlebnych recenzji (Nino Scivoletto⁸, Ettore Paratore⁹ czy W.G. Arnott¹⁰) i stanowiła podstawę habilitacji Uczzonej (16 października 1961 roku).

O znaczeniu tej publikacji świadczy doskonale fakt, że jej drugie wydanie (*Turpili comici fragmenta edidit Ludovica Rychlewska*), poszerzone i uzupełnione, ukazało się w serii „Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana” w 1971 roku.

Prowadzone przez Panią Profesor badania nad utworami zachowanymi fragmentarycznie, zwłaszcza nad dramatem rzymskim, zapoczątkowały i z czasem ustanowiły solidny fundament dla następnych pokoleń pracowników zakładu latynistyki UW. Były one kontynuowane z powodzeniem przez wiele lat, przede wszystkim przez prof. dr hab. Lucynę Stankiewicz oraz piszącą te słowa¹¹, i są prowadzone do dziś¹².

Zainteresowania Ludwika Rychlewskiej obejmowały także literaturę grecką, a dokładniej — romans. Ich owocem jest utwór, który ukazał się w 1970 roku *Opowieści efeskie czyli o miłości Habrokomesa i Antii Ksenofonta z Efezu* (I lub II wieku) przełożony z języka greckiego i opatrzony obszernym wstępem o monograficznym charakterze.

Wkrótce po opublikowaniu przekładu *Opowieści efeskich*, 11 października 1972 roku Ludwika Rychlewska została mianowana profesorem nadzwyczajnym.

Zainteresowania Uczzonej romansem przeniknęły także na grunt łaciński i zaowocowały kilka lat później opublikowaniem artykułu *Metamorfozy Apulejusza na tle romansu greckiego*¹³.

W 1983 roku Pani Profesor otrzymała tytuł profesora zwyczajnego.

Ludwika Rychlewska jest też autorką zarysu historii literatury rzymskiej, który ukazał się nakładem Państwowego Wydawnictwa Naukowego w *Dziejach literatur europejskich* w 1977 roku (wznowienie 1979). Opublikowała także *Historię literatury rzymskiej. Literaturę okresu republiki* (Wyd. UW 1980) oraz wiele (30) haseł w *Słowniku pisarzy antycznych* (Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna 2001) pod redakcją Anny Świderkówny oraz *Literatura rzymska. Okres archaiczny*, która została wydana w wielotomowej *Literaturze rzymską* opracowanej wspólnie z Marią Cytowską i Hanną Szelest (PWN 1996). Profesor Rychlewska jest też autorką podręcznika *Dzieje literatury rzymskiej* (Wyd. UW 2005).

Oprócz wspomnianych prac Ludwika Rychlewska jest także autorką wielu artykułów naukowych, które ukazały się w renomowanych czasopismach, często w języku łacińskim, oraz popularnonaukowych. Są wśród nich: *De Verriana hexametros afferendi ratione* (EOS XLIII, 1, 1948–1949, s. 186–197), *Zwyczajne weselne u Rzymian* („Meander” IV, 1949, s. 65–82) *Habent sua fata fibulae* („Meander” XXXVII, 1982,

⁸ „Giornale Italiano di Filologia” XV, 1962, s. 274.

⁹ „Rivista di cultura classica e medioevale” IV, 1962, s. 427–428.

¹⁰ „Gnomon” XL, 1968, s. 31–34.

¹¹ Dr B. Hartleb-Kropidło.

¹² Zob. praca dr. J. Pieczonki *Recepcja rzymskiej myśli prawnej przez Plauta*.

¹³ „Meander” XXXV, 1980, s. 145–156.

s. 251–264), *Sekstus Propercjusz, poeta gorącej miłości* („Meander” XL, 1985, s. 285–299) oraz wspomnienia o profesorze Władysławie Strzeleckim (*Profesor Władysław Strzelecki (1905–1967)*, [w:] *Mistrz. Władysław Strzelecki (1905–1967)*, red. L. Stankiewicz, Wrocław 2006, s. 11–23) oraz o profesorze Jerzym Łanowskim (*Jerzy Łanowski (1919–2000). Uczony, tłumacz, popularyzator*, pod red. L. Stankiewicz, Wrocław 2004, s. 25–33).

W działalności naukowej szczególną uwagę zwraca także członkostwo w międzynarodowej Akademii Krzewienia Łaciny (*Academia Latinitati Fovendae*) mieszczącej się w Rzymie.

Z działalnością naukową nierozzerwalnie związana była także praca dydaktyczna, zapoczątkowana już w trakcie wojny. Na Uniwersytecie Wrocławskim była promotorem i recenzentem wielu prac magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych.

Sprawowała funkcje prodziekana do spraw dydaktycznych oraz dyrektora Instytutu Filologii Klasycznej i Kultury Antycznej.

Za działalność naukową i dydaktyczną była wielokrotnie odznaczana, między innymi Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1973), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1992), Medalem Uniwersytetu Wrocławskiego — *Universitatis Wratislaviensis Merentibus* (1995).

Była także członkiem prezydium Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN, prezesem Koła Wrocławskiego Polskiego Towarzystwa Filologicznego i członkiem honorowym Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Filologicznego.

Przez wiele lat (od 1982) pełniła funkcję przewodniczącej Komitetu Okręgowego Olimpiady Języka Łacińskiego we Wrocławiu.

Pracę naukową Uczona prowadziła do ostatnich chwil życia, publikując wiele artykułów także w języku łacińskim, na przykład *In natalem septuagesimum Ioanae Ławińska-Tyszkowska Professoris Wratislaviensis*¹⁴, *In natalem septuagesimum Aliciae Szastyńska-Siemion Professoris Wratislaviensis*¹⁵.

Służyła nieocenioną pomocą młodszym koleżankom i kolegom, za co autorka niniejszego artykułu z głębi serca Jej dziękuje.

W pamięci wielu pozostanie jako wybitna uczona oraz człowiek prawy, realizujący na co dzień ideały harcerstwa, którym hołdowała od wczesnej młodości.

Barbara Hartleb-Kropidło

¹⁴ „Classica Wratislaviensia” XXIV, Wrocław 2004, s. 9–11.

¹⁵ „Classica Wratislaviensia” XXVI, Wrocław 2005, s. 9–12.